

עמוס עוז על אורי צבי גרינברג

אני נולדתי בשנת 1939, ערב פרוץ מלחמת-העולם השנייה, כאשר התגרר להורי כי אין עוד דרך חזרה. הם אולי חלמו את חלומותיהם באידיש, היו מדברים ביניהם רוסית ופולנית, קוראים ספרים בעיקר בגרמנית ובאנגלית, אבל אותי לימדו שפה אחת ויחידה: עברית. עלי הוטל להיות דף חדש, ישראלי פשוט וחסון, בלונדי ומשוחחר מן הנוורוזות היהודיות ומאינטלקטואליות מופרות...

...בהיותי בן 9 יצאו הבריטים מן הארץ, וירושלים היהודית עמדה במצור ממושך במלחמת-העצמאות. הכל האמינו בכך, שאחרי הניצחון תקום מדינה עברית חופשית, אשר בה שום דבר לא יהיה כפי שהיה לפני כן... אבל המצור והייסורים לא חדלו, ישועה כללית לא התרחשה, והופיעו גם מצוקות טריביאליות של מדינה קטנה מאד. אחרי הסאון והזעם בא „בוקר-המחרת“, ירושלים לא הפכה עיר „אמיתית“ — אירופית. היהודים לא הפכו „גועי-איכרים שליו וחסון ובריאי ועליו“.

היו שהוסיפו לחכות: גם לעת-זיקנתו המופלגת, והוא בן למעלה מ-90 שנה, הוסיף סבי, אלכסנדר קלוזנר, לכתוב שירי-געועים לירושלים; ירושלים אחרת, אמיתית, טהורה, שהמשיח כבר גאל אותה ובה אין ייסורים ואין אי-צדק. עד יום-מותו, באוקטובר 1970, המשיך אבי, יהודה-אריה קלוזנר, לעסוק בהשוואות ספרותיות בחמש-עשרה לשונות. רק פניה, אימי, לא יכלה לשאת את חייה, ואיבדה-עצמה-לדעת בשנת 1952 מרוב אכזבה או געועים. דברי-מה לא עלה יפה.

שנתיים אחרי מותה, בהיותי בן ארבע-עשרה, קמתי ועזבתי את בית-אבא, את החימוס והחוכמה, שינתי את שם מישפחתי מקלוזנר לעוז, והלכתי לעבוד וללמוד בקבוצה חולדה. אכן, קיוותי לפתוח דף חדש בחיי, ולא בירושלים. במשך שנים אחדות עבדתי קצת בשדות-הקיבוץ ולמי-

דתי בכיתה סוציאליסטית-חופשית, אשר בה ישבנו יחמים כל היום ולמדנו מה מקור הרע האנושי, מה הם עיוותי-החברה, מה מקורות החולי היהודי ואיך להתגבר על כל אלה בעזרת עבודה, חיי-פשטות, שיתוף ושיוויון, שיפור טבעי-האדם בדרך הדרגתית. עד היום מחזיק אני בהשקפות אלה, אם גם בעצבות מסוימת ולעתים — בחיך קל... אשתי, שהיא ילידת הקיבוץ, בנותי, פניה וגליה, ובני, דניאל, אולי ייחסכו מהם כמה ייסורים יהודיים וירושלמיים, שבהם התנסו הורי והוריהם של הורי ואני-עצמי; אני רואה בכך מעין-חישג...

שתי פעמים, בשנת 1967 עם השריון המוצח במידבר סיני, ובשנת 1973 בין הטאנקים הבווערים ברמת-הגולן, ראיתי כמו עיני כי לחלשים ול-נהרגים אין שום תיקווה, ואילו לחזקים ולמנצחים יש רק תיקווה חלקית. אחרי המלחמות חזרתי לכתוב על קירבת המוות, על עוצמת כיסופי-הישועה, על אנרגיית-הגעועים המניעה את כל אשר סביבי, על עומק הפחד ועל תנופת ההחלטה לפתוח דף חדש. אני כותב כדי לא להתייאש ולא להתמסר לפיתוי של שינאה-כנגד-שינאה. כתבתי סיפורים ורומאנים על רקע ירושלים ועל רקע הקיבוץ, על רקע מסעיה-הצלב בימי-הביניים ועל רקע אירופה בימי היטלר. כתבתי על יהודים-פליטים, על חלוצים ועל הישראלים החדשים. כתבתי גם מאמרים ומסות שבהם קראתי לפשרה בלתי-עקרונית, ואולי גם בלתי-צודקת, בין היהודים הישראלים לבין הערבים הפלסטיניים, מפני שראיתי כי כל המבקש צדק שלם ומוחלט מבקש מוות. הסיפורים והמאמרים עוררו עלי לא-פעם זעם ציבורי גדול בישראל. היו שאמרו עלי כי אני פוגע בלהט האידיאולוגי הציוני, או מעניק „תחמושת“ לאויב, או גם מקלקל את תדמיתו של הקיבוץ. היו שאמרו כי אני נוגע בעצב פתוח וגורם כאב מיותר.

אני כותב כדי להשביע רוחות רעות. ואני כותב כדברי נתן זך בשירו: „השיר הזה הוא שיר של אנשים / על מה שהם חושבים ומה שהם רוצים / ומה שהם חושבים שהם רוצים“.

עמוס עוז

אורי צבי גרינברג

פחות או יותר מפולין או מרוסיה ומהולות בקצת סיל-סול ערביית-נ"כ. הכל חדש, הכל לשימוש חד-פעמי ובלתי-חוזר, קרטון וניילון פלסטיק, הכל, האגדות, סיפורי-הערש, המנהגים, לשון-הדיבור, מילות-החיבה ומילות-הניבול, המקום, המרחב, העצמים...

● חדות המוח של דיין

לעומת לשון-גלילי מכאן ולשון-רביבין מכאן, יש גם לשון דיין. והיא, אולי, המרתקת שביניהן. פעם ערכתני, עם כמה תלמידים, מה שקוראים „בדיקה סיגנר נית“ של אהדים מגאומי דיין. איש מופלא. בתי-הקברות הם הנותנים לו את ההשרה אה למיטב נאומיו. הוא מתעלה למדרגת משורר, כימעט, דווקא בהספדים: מהלויית רועי רוטנברג ז"ל בנחל-עוז לפני מיבצע-סיני ועד הלויית אריק רגב ז"ל, לפני זמן לא-רוב.

ברקנו ומצאנו כי לשונו של דיין, ויהי הנושא אשר יהיה, רוויה מוות: „הסכם שביתת-הנשק מת נקבר“, „רעיון ההסדר החלקי נפח את נשמתו“, „היישות הפלסטינית שבהק חיים לכל חי“. לא זה המקום לבדוק האם מתיו אלה של דיין אכן מתים באמת. אבל זה המקום להצביע על איזו חדות-מוות, אשר לשונו של האיש מסגירה לאוזן שומעת, (ועל כל אלה, חפירותיו תחת כל תל, קסם-המערות, הפלירט שלו עם המוות, המתבטא בהרתת הנועות אל כל מקום שבו גופלים פגזים). וכל זה — תוך זיקה עמוקה אל אלתרמן, אל שירת-המתים-העולים-בחלונם-של-החיים. עד למדרגה של אובי-ססיה: קסמי המוות מהלכים על דיין. (וראה דבריה-מבוא מאת משה דיין, בראש המהדורה המיוחדת של שירי אל-תרמן למען המישפחות השכולות, מהדורה שיצאה-לאור בימי כהונתו של דיין כשר-הביטחון: „המוות — אינו סוף הלימה, אלא אישאה — אינו החידלון של החיים. אלא ביטויים במלוא עצמתם... ולהלן: —“ — לא רק הלימה היא למען הישועה, אלא כזה הוא גם המוות בהיותו חלק ממכלול הלימה. הלימה שהיא גילה-הישועה“...)

מבעד למלים העמומות הללו מציצה איזו ערגת-מוות שירית-רומנטית. שהייתי מקבל אותה בלב חפץ מאת משורר או סופר, אבל היא מטילה עלי אימה כשהיא באה מפי אדם המקבל החלטות בענייני חיים ומותם של רבים; זה האיש היושב בחצרו בצהלה מוקף סאר-קופאגים, ארונות-מתים עתיקים. מוקף אוירת-אלתרמן, נודף ריח-מוות בכל נאום מגאומי הפוליטיים...

● טאסי-טאס של אצ"ג

להלן קטעים נבחרים מתוך סיפרו של עמוס עוז.

● הכל לשימוש חד-פעמי

זאת מדינת-ישראל: מחנה-פליטים בנוי בחופ-זה. מקום של צבע טרי. שרידי גיבונים חיצוניים של מאראקש, ווארשה ובקארשט ועירות שכוחות-אל מתיישבים בשמש בין החולות, בחצרות השיכונים ה-עלובים. יש עתיקות בנות אלפי שנים, אבל רק מעט-מעט, במטולה, בעקרן, בגדרה, תמצאו בית-מישפחה העומד על תילו זו שלושה-ארבעה דורות. ומי בכל הארץ ה-קדחתנית הזאת גר בבית שבו נולד? מי גר בבית שבו נולד אחד מהוריו? מי ירש בית מסבו ומאבי-סבו?... הלא אפילו שירי-הערש וסיפורי-לפני-השינה, שגדלנו עליהם, מדיפים ריח של צבע טרי. מרים ילן או אנדה עמיר חיברו אותם תמול-שלשום, על פי מנגינות שאולות

הסופר עמוס עוז (40) הופך בשנים האחרונות מצפוני התרבות, החברתי הפוליטי של דור-המדינה, כוכבו התחיל לדרוך בהיותו בגיל 21, כאשר נמנה על מייסדיה של תנועת „מן היסוד“, שקמה כספיח של „הפרשה“, ושתמכה בסינחס לבון במאבקו נגד דויד בן-גוריון. במיל-חמת שתי-הימים שימש עוז תחת פיקודו של האלוף ישראל טל, והיבר את „פקודת היום“ של „אוגדת הפלדה“.

לפני שלוש שנים מצע עוז בתאונת-דרכים קטלנית, ונאבק במשך תקופה ארוכה על חייו. ספריו הנודעים הם מיכאל שלי, עד חוות וסומכי. החדש ראה אור, בהוצאת „ספרית פועלים“, סיפרו החדש — „באור התכלת העזה“, שהוא מיקבץ של מאמרים, ראיונות, הרצאות ושיחות-רדיו, מראשית שנות ה-60 ועד סוף שנות ה-70, שבהם מצליח עוז לתמצת את מיכלול השקפותיו על תרבות, חברה, פוליטיקה ומצפון.

עוז בהפגנה למען השלום (עם ניבה לניר) בחוג סגור של גברים-זאבים...

ה לב מבקש להתעמם מכל החיון הזה: שירי אצ"ג כתובים בספר וכל עדת החרישים, השוטים והקט-